

Сучасні амплуа у баскетболі

Пащенко Н.О.¹, Коваль М.В.²

¹Харківська державна академія фізичної культури

²Баскетбольний клуб DJK/MJC Trier, Німеччина

Анотація. В статті розглянуто сучасний розподіл баскетболістів за функціями (ігровими амплуа). Наводяться приклади видатних баскетболістів різного ігрового амплуа.

Ключові слова: баскетбол; ігрові амплуа; ігрові функції; гравці.

Вступ. Спеціалізація гравців за ігровими функціями (амплуа) сьогодні визначена теорією і практикою баскетболу. Організація дій команди передбачає розподіл функцій (ігрових амплуа) між її гравцями. У баскетболі сформувався такий розподіл гравців за функціями: захисники, нападаючі, центрові (Безмылов, 2014).

У сучасному баскетболі спостерігається диференціація і в середині цих функцій. Так, серед захисників виділяють атакуючих захисників, які активно беруть участь в атаках кошика, у боротьбі за володіння м'ячем біля щита суперника і задніх захисників (плеймейкери або диспетчери), які беруть участь в організації позиційного нападу, розіграші м'яча, страхуванні тилу команди; серед центрових – основні центрові, котрі діють переважно біля щита суперника і легкі центрові, що вільно маневрують навколо штрафного майданчика і часто беруть участь у проведенні стрімких атак і у боротьбі за оволодіння м'ячем під щитом (Комоцька, et al., 2021).

На відміну від, припустимо, футболу, в баскетболі в кожній комбінації команди беруть участь одразу всі п'ять гравців, що дає тренерам величезний простір для імпровізації. В процесі розвитку гри, склалося, що в складі кожної команди є п'ять унікальних ігрових амплуа, кожне з котрих має свій набір функцій та задач. Переважно, при нападі і захисті гравець однієї позиції діє проти свого візаві, котрий має те ж саме амплуа – так центровий найчастіше входить в силовий контакт з центровим, захисник – із захисником тощо (Безмилов, & Шинкарук, 2008).

Мета дослідження: проаналізувати існуючий в баскетболі розподіл гравців за ігровими функціями (амплуа).

Матеріал і методи дослідження: У дослідженні використовувався аналіз науково-методичної літератури.

Результати дослідження та їх обговорення.

Амплуа гравців розподіляються таким чином:

- розігравач (плеймейкер, професійною термінологією – «перший номер»);
- атакувальний захисник («другий номер»);

- легкий форвард («третій номер»);
- важкий форвард («четвертий номер»);
- центровий («п'ятий номер») (<https://uk.wikipedia.org/wiki/>).

Плеймейкер, або розігрувач, – гравець, що починає майже всі атаквальні комбінації своєї команди. Основне функціональне навантаження розігрувача (або «першого номера») є вивід своїх партнерів на вигідну позицію, роздача результативних пасів, або ж «бомбардування» кільця суперника з дальньої дистанції – з «периметра». Розігруючий мусить мати відмінне бачення майданчика, моментально орієнтуватись в зміні тактики команди. В захисних діях розігруючий повинен бути орієнтований на перехоплення м'яча в суперника. Вважається, що оптимальним зростом для «першого номера» є 185–195 см. В той же час в європейському баскетболі останніх років трапляються диспетчери зі зростом біля двох метрів (як приклад – відомі грецькі баскетболісти Дімітріс Діамантідіс і Теодорос Папалукас). Серед видатних гравців цієї позиції вирізняється американець Джон Стоктон (<http://spotr2000.blogspot.com>).

Атаквальний захисник – другий гравець «задньої лінії». Функції атаквального захисника зосереджуються на допомозі розігруючому і «бомбардуванню» кільця здаля. Повинен мати відмінний кидок і з середньої дистанції. Як правило, атаквальний захисник орієнтований на стрімкий прохід до щита суперника, скидування м'яча на периметр. Більшу частину контратак команди – так званих, «швидких відривів» – завершує саме «другий номер». Відповідно, атаквальний захисник повинен мати серйозні швидкісні дані. Саме на цій позиції діяв і найвидатніший гравець в історії баскетболу американець Майкл Джордан. Зріст «другого номера» коливається в діапазоні 190–200 см (<https://www.wikidata.uk-ua.nina.az>).

Легкий форвард – гравець передньої лінії, зв'язкова ланка між розігруючими та «великими» гравцями. Основна функція – набирання очок. Надважливою рисою легкого форварда є добрий дриблінг і точний середній кидок. Він має бути й достатньо швидким для того, щоб встигати на підбирання м'яча. Зріст «третього номера», як правило, 195–205 см. Найвідоміші легкі форварди – Джуліус Ірвінг, Домінік Вілкінс, Ларрі Берд, ЛеБрон Джеймс, Кармело Ентоні (<https://malievetsknvo.ucoz.com/>).

Основна функція важкого форварда – захисні дії, підбирання м'яча після відскоку від свого чи чужого кільця, блокування кидків гравців суперника. Важкий форвард повинен бути досить кремезним, щоб в жорсткому контакті боротися за м'яч, і в той же час мати високий стрибок для набору очок з-під кільця. Обов'язковим є вміння стабільно закидати з середньої дистанції. Зріст «четвертого номера» – 200–215 см. Відомі гравці сучасності, що діють на цій позиції – американець Тім Данкан, німець Дірк Новіцкі, серед українських баскетболістів – Олександр Волков (<https://malievetsknvo.ucoz.com/>).

Центровий. Найкремезніший гравець будь-якої команди, при своїх габаритах (як правило, не менше 105 кг) повинен володіти достатньою швидкістю, щоб за найкоротший час переміщуватись від свого щита до чужого

й навпаки. Функціонал центрального – завершення атак з-під кільця, підбирання м'яча та блокування кидків суперника, постановка «заслонів». На центрального випадає найбільше фізичне навантаження – саме йому доводиться йти в найжорсткіший контакт з суперником, боронячи м'яч від зазіхань візаві. В багатьох командах гра будується саме через центрального – він є головною ударною силою, що набирає очки. Зріст центрального – 210–225 см. Серед відомих центрових – Шакіл О'Ніл, По Газоль, легенди минулого Вілт Чемберлейн, Карім Абдул-Джаббар, Дікембе Мутombo, Арвідас Сабоніс (<https://malievetsknvo.ucoz.com/>).

Слід відзначити, що у сучасному баскетболі рамки між позиціями більш розмиті. Наразі у тренерів є більшою зацікавленість в «універсалах». Гравець, який може зіграти на декількох позиціях надзвичайно цінний. Так, наприклад Комбогард — баскетбольний гравець, який поєднує якості атакуючого захисника і розігруючого захисника, але обов'язково відповідає стандартам кожної з позицій. Зріст таких гравців, в основному, коливається в межах 188–193 см. Ця позиція стала помітною в 1990-х, коли такі гравці як Аллен Айверсон і Анферні Хардудей змінювали позицію розігруючого на атакуючого захисника і навпаки, в залежності від ситуації в захисті і нападі. Комбогарди використовують вміння поводитися з м'ячем, для пересування його по майданчику і встановлення партнерів по команді на відповідні позиції, при цьому маючи можливість для кидка. Найкращі комбогарди використовують свій зріст і атлетизм як перевагу: невеликі розігруючі захисники використовують швидкість і прудкість для проходження великих гравців, в той час як високі атакуючі захисники будуть кидати в стрибку повз невеликих гравців (Лизогуб, 2016).

Історично так склалося, що пристосування комбогардів в схемах нападу є важким завданням для тренерів; однак, з плином часу комбогарди стали важливою частиною сучасного баскетболу, особливо в НБА. Двейн Вейд є атакуючим захисником, який виконуючи деякі обов'язки плеймейкера, привів команду Маямі Гіт до їх першого титулу Чемпіонства НБА, при цьому завоювавши нагороду Найціннішого гравця Фіналу НБА. Комбогарди вирізняються на фоні «справжніх» (або «чистих») розігруючих захисників, таких як: Реджон Рондо, Дерон Вільямс, Стів Неш, Кріс Пол, Джейсон Кідд. Ці гравці ставлять на перший план вміння віддавати передачу, цінуючи паси і перехоплення більше за очки, ставлячи роль плеймейкера вище за роль здобуваючого очки. Вони притримуються ідеології, що розігруючий захисник керує нападом, передачами м'яча, створенням можливостей для набирання очок і самі виконують кидки лише тоді, коли знаходяться в вигідній позиції або коли їх партнери по команді не в змозі отримати пас. Деякі гравці, як, наприклад, Кріс Ван Дер Мір, Тайрік Еванс, Джеймс Харден, Кобі Браянт, Родні Стакі, мають необхідний зріст для позиції атакуючого захисника, але враховуючи їх вищі за середні вміння пасу і навички плеймейкера, їх часто використовують як комбогардів. В Євролізі можна виділити такого комбогарда як Бо Маккалеба. В

Україні можна відзначити таких гравців як Олесандр Мішула, Юрій Кондратов (<https://malievetsknvo.ucoz.com/>).

Свінгмен — баскетбольний гравець, який поєднує якості атакуючого захисника і легкого форварда, а також може «перемикатися» з однієї позиції на іншу. Зріст таких гравців, в основному, коливається в межах 194–203 см. Джон Хавлічек, який виступав за Бостон Селтікс в 1960-х і 70-х, є зразком свінгмена. Однак, він грав в ті часи коли даний термін ще не вживався.

Вперше термін «свінгмен» почав вживатися наприкінці 1970-х та початку 1980-х, коли зіркові гравці, такі як, наприклад, Джордж Ірвінг, кинули виклик традиційній схемі позицій з атакуючим захисником і легким форвардом. Найкращі свінгмени використовували свій нестандартний для обох позицій зріст та атлетизм на свою користь, використовуючи невідповідності в захисті суперника: вони використовували швидкість і прудкість, щоби обіграти більших за них гравців, а також за допомогою сили і зросту під кошиком обігравати менших гравців, або просто кидати повз них в стрибку.

Деякі свінгмени відомі в рівній мірі ефективним виступом як на позиції атакуючого захисника, так і на позиції легкого форварда, маючи достатню силу та зріст для третьої позиції, а також хороший кидок в стрибку і швидкість для виступу другим номером. Такі гравці довели, що можуть вирішувати проблеми в кінцівці матчу і їх важко було обороняти, зважаючи на притаманну свінгменам універсальність (<https://uk.wikipedia.org/wiki/>).

Серед сучасних гравців в НБА, які грають на позиції атакуючого захисника та легкого форварда, можна виділити таких: Кобі Браянт, Леброн Джеймс, Кармело Ентоні, Двейн Вейд, Пол Пірс, Трејсі МакГреді, Кайл Корвер, Джейсон Рідчардсон, Вінс Картер, Джон Салмонс, Андре Ігуодала, Дані Грейнджер, Карон Батлер, Майкл Джордан. Ці гравці багато виступали на обох позиціях. Серед гравців Євроліги можна виділити таких свінгменів: Рамунас Шишкаускас, Ромаін Сато, Емір Прелджис, Фернандо Сан Еметеріо. В Україні можна виділити Олександра Липового, Богдана Близнюка (<https://uk.wikipedia.org/wiki/>).

Пойнтфорвард – баскетбольний гравець, який поєднує якості розігруючого захисника та форварда. Пойнтфорвард, в основному, визначають як форварда (легкого або важкого форварда, який має навички володіння м'ячем і баченням майданчика, для створення можливостей в нападі команди. Наявність м'яча в руках форварда підвищує мобільність нападу, дозволяючи пересуватися без м'яча захисникам в вигідні позиції для гри. Пойнтфорварди повинні вміти володіти м'ячем і віддавати передачі. Гравці такої позиції вкрай необхідні команді, в складі якої є атакуючий захисник і комбогард з розвинутими атаквальними навичками (<https://uk.wikipedia.org/wiki/>).

Одним з перших прикладів пойнтфорварда в НБА є Джон Джонсон, який виступав в Сієтл Суперсонікс протягом 1970-х, разом з двома захисниками Гасом Вільямсом та Деннісом Джонсоном, які були більш орієнтовані на здобуття очок. Серед інших, як приклад, також можна виділити таких гравців: Маркіз Джонсон і Пол Прізі, обидва виступали на цій позиції під керівництвом

тодішнього головного тренера Мілуокі Бакс Дона Нельсона в 1980-х. Скоріш за все, найбільш примітним пойнтфорвардом є Ларрі Берд, який виступав на позиції легкого чи важкого форварда і часто був плеймейкером в нападі видатної в 1980-х команди Бостон Селтікс. Меджик Джонсон, який керував нападом Лос-Анджелес Лейкерс в 1980-х з позиції розігруючого захисника, перемістився на позицію пойнтфорварда після того як набрав 12 кг ваги, в результаті ВІЛ захворювання. Скотті Піппен, який виступав за команди Чикаго Буллз, Портланд Трейл-Блейзерс, Х'юстон Рокетс, також керував нападом в своїх командах. Прикладом пойнтфорварда в Євролізі є грецький гравець Теодорос Папалукас (<https://www.wikidata.uk-ua.nina.az/%>).

Крім того, розігруючий захисники, який виконує і обов'язки форварда, також може називатися пойнтфорвардом, хоча таке сполучення зустрічається не часто. Захисники, які грають як форварди, здобуваючи підбирання, очки, передачі і можуть обігравати захисників під кошиком, а також захищатися проти більших за себе гравців. Оскар Робертсон (який в свою епоху мав розміри відповідні до позиції легкого форварда) є прикладом такого гравця, який в середньому за кар'єру майже мав тріпл-дабл, включаючи показники по підбиранням і передачам. Прикладами таких гравців в Євролізі є Димітріс Діамантідис та Чак Ейдсон. Серед сучасників гравців, які відомі як пойнтфорварди можна виділити Леброна Джеймса з команди Маямі Гіт.

Комбофорвард – баскетбольний гравець, який поєднує якості важкого форварда та легкого форварда. «Комбофорвард» інколи взаємозамінюється з терміном «форвард», але в основному відноситься до гравців які можуть виступати на обох позиціях форварда. Як правило, такі гравці підходять під дві категорії. До першої категорії відносяться ті легкі форварди, які мають високий зріст та/або достатню силу для гри проти важких форвардів. До другої категорії відноситься важкі форварди, які володіють достатньою швидкістю і вмінням для оборони легких форвардів. Цей тип комбофорварда також володіє хорошим кидком в стрибку і часто трьох-очковим кидком. Прикладом таких комбофорвардів є Рашард Льюїс, Деррік Вільямс, Ламар Одом. Деякі універсальні комбогарди можуть виступати на трьох позиціях. Деякі з легких форвардів мають достатньо навичок для гри на позиції атакуючого захисника (в такому випадку гравець одночасно свінгмен і комбогард) – прикладом такого гравця є Леброн Джеймс. Тим часом як інші комбогарди мають навички для гри на позиції центрального – такі частіше за все мають високий зріст (210 см і більше), такі як Кевін Гарнетт. Або гравці, як Гедо Тюркоглу, які можуть виступати в ролі плеймейкера, маючи навички володіння м'ячем і віддавання передач (особливо, беручи до уваги їх зріст), а отже можуть додати до списку четверту позицію – розігруючого захисника. Такі форварди також відомі як Пойнтфорварди, хоча не всі пойнтфорварди є водночас і комбофорвардами.

Комбофорвард як позиція є дуже важливою в іграх національних баскетбольних збірних, коли трьох-очкові кидки і простір на майданчику важливіші в поєднанні з зоною захисту, що використовується багатьма збірними, оскільки лінія трьох-очкових кидків ближча до кошика в порівнянні з

НБА. В останні роки чоловічі баскетбольні команди США визнають важливість в міжнародних матчах комбофорвардів, заграючи на цій позиції таких зірок як Леброн Джеймс і Кармело Ентоні, щоб повністю використати як перевагу їх розміри та ігрові якості. В українському чемпіонаті яскравим прикладом є гравець Володимир Конєв. Одним з найвидатніших комбофорвардів у історії баскетболу є Елджин Бейлор^[1] і Джеймс Ворті, ці гравці чи не найкраще відповідають умовам цієї позиції. Леброн Джеймс, Кевін Дюрант, Джош Сміт, Шон Меріон, Рашард Льюїс, Ел Харрінгтон, Ламар Одом, Кармело Ентоні одні з найкращих теперешніх гравців на цій позиції. Хорошим прикладом комбофорварда в Євролізі є Георгіос Прінтезіс та Віктор Хряпа. В жіночому баскетболі серед комбогардів можна виділити Кендейс Паркер; коли вона грала в коледжі, то у складі команди одночасно значилася на позиціях центрального, форварда та захисника (<https://uk.wikipedia.org/wiki/%>).

Центрфорвард – баскетбольний гравець, який поєднує якості важкого форварда та центрального. Поняття «центрфорвард» почало вживатися в баскетбольній термінології, коли баскетбол розвивався і ставав більш спеціалізованим в 1960-х. Насправді, в той час п'ять позицій в баскетболі заміщалися лише захисниками, форвардами та центровими, але зараз визначені всі п'ять головних позицій: розігруючий захисник, атакуючий захисник, легкий форвард, важкий форвард та центровий.

Центрфорвард – це талановитий важкий форвард, який може грати на позиції центрального, коли цього потребує команда. Або центровий, зростом вище ніж 213 см на рівні НБА, чий вміння дозволяють йому грати на позиції важкого форварда, особливо коли в команді є найкращий центровий. Прикладом такого гравця є Маркус Кембі з команди Нью-Йорк Нікс. Зі зростом 211 см, він в основному грає на позиції центрального, але коли він виступав за Нью-Йорк Нікс в більш ранні роки своєї кар'єри, то в основному грав на позиції важкого форварда, оскільки на той час його команда мала в складі одно з найкращих «чистих» центрових в лізі – Патріка Юінга. Юінга самого використовували як центрфорварда в його ранні роки кар'єри, щоб він зі своїми навичками в нападі доповнював тодішнього найкращого центрального Нікс – Біла Картрайта. Ральф Семпсон є ще одним прикладом видатного центрфорварда. В 1984 році він зі зростом 224 см, перемістився на позицію важкого форварда, в той час як Хакім Оладжьювон зі зростом 213 см, був задрафтований в команд (<https://uk.wikipedia.org/wiki/>).

Висновки. Аналіз літературних джерел дозволив визначити значущі психофізіологічні і морфологічні показники, які оказують вплив на досягнення результату у баскетболі. Фахівцями доведено, що особливості тілобудови баскетболістів, пов'язані з їх ігровим амплуа, і що серед морфофункціональних показників першочергове значення мають показники зросту.

Література:

Безмилов, Микола & Шинкарук, Оксана (2008). Обґрунтування значущості показників, що характеризують морфологічні та психофізичні особливості баскетболістів під час відбору у команду. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*, 1, 3-6.

Безмылов, Н. (2014). Современная классификация баскетболистов по игровым амплуа. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*, (4), 104-108.

Комоцька, Оксана, Сушко, Руслана, & Співак, Марина (2021). Сучасні тренерські підходи до організації навчального процесу юних баскетболістів різних амплуа. *Спортивна наука та здоров'я людини*, 2(6), 121-131. DOI:10.28925/2664-2069.2021.211

Лизогуб, В., Супрунович, В., Пустовалов, В., & Гречуха, С. (2016). Нейродинамічні функції баскетболістів різних ігрових амплуа. *Спортивний вісник Придніпров'я*, (2), 81-84.

<https://malievetsknvo.ucoz.com/blog/basketbol/2012-03-29-9>

<https://www.wikidata.uk-ua.nina.az>

<https://uk.wikipedia.org/wiki/>

http://spotr2000.blogspot.com/p/blog-page_89.html

<http://socrates.vsau.org/b04213/html/cards/getfile.php/4470.pdf>

Відомості про авторів:

Пашенко Наталія Олександрівна –

старший викладач кафедри спортивних та рухливих ігор

<https://orcid.org/0000-0002-8890-6338>

E-mail: paschenko130@ukr.net

Харківська державна академія фізичної культури

Коваль Марина Валентинівна –

тренер з баскетболу

E-mail: hesli@ukr.net

Баскетбольний клуб DJK/MJC Trier, Німеччина

Надійшла до редакції 10.01.2024 р